

OPBOUW

WEEKBLAD TOT OPBOUW VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

uitgave van de gereformeerde persvereniging „opbouw”

Adres redactie: ds H. Amelink, Lekdijk 82 b, Langerak (Z.-H.)

Administratie: Rotterdamse Rijweg 174, Rotterdam-8

E. R. POSTMA — EINDHOVEN

PSALM 129

Variante lezingen

Nee, met Psalm 128 is het laatste woordt nog niet gezegd, zelfs al was dat laatste woord: vrede over Israël. Vrede is een veelzijdige zaak en kent veel facetten. Een van die facetten is de bezonnenheid die het resultaat is van bezinning. Die bezinning is kenmerkend voor Psalm 129.

Wat doet de dichter anders dan in grote lijnen Israëls historie schetsen? De waardering van deze schets loopt nogal uiteen.

De een ziet in het begin van de psalm een vorm van nationaal zelfbeklag, zoiets als: ze moeten mij (Israël) ook altijd hebben. Een ander stelt: als Israël op zijn geschiedenis terugziet, ziet het niet anders dan lijden. Wat heeft dat ongelukkige volk al niet moeten doormaken van het begin af aan! Wij echter, voegt hij er aan toe, begrijpen dat nu wel: wij weten dat het Kanaäns eigenaardige geografische ligging was, die Israël al deze ellende bezorgde. En een derde maakt de maat vol, door bij vs. 2 b (maar zij hebben mij niet overmocht) aan te tekenen: zo laat de dichter in blijde nationale zelfverheffing zijn volk zingen.

Nationaal zelfbeklag en nationale zelfverheffing — wie zó kerkgeschiedenis wil beschrijven, moet toch wel heel wat factoren uitschakelen. Dit konden opmerkingen zijn uit een neutraal geschiedenisboekje over „ongewijde” geschiedenis (stel dat die bestaat). En als Israëls geestelijk inzicht en dat van zijn priester-dichters niet verder zou reiken, zou het — zeker na de ballingschap — toch een groot schandaal zijn.

Een lijdensweg

Nu wordt in deze psalm inderdaad (opnieuw, Ps. 120:1) gesproken over Israëls benauwheid. Altijd zaten ze in het nauw. Een schrijnend beeld onderstreept dat nog eens: ploegers ploegden op mijn rug — zij trokken hun voren lang. 't Is alsof Israël zich vereenzelvigd met zijn land, zijn akker. De pijn is bijna lijfelijk. Daarbij is het zo weerloos en machteloos als de akker, die door de ploeg genadeloos wordt opengescheurd.

Ja — en zo is 't Israël vergaan „van zijn jeugd af aan”. Israëls jeugd — als volk — lag in Egypte: daaruit is het als kind weggetrokken. Maar op Egypte volgde Amalek, Edom, Moab, Ammon, Filistea, Phoenicië, Aram, Assur, Babel — ieder op zijn beurt stond maar al te graag klaar.

Een gezegend volk is nu eenmaal een gehaat volk. Waar God zijn voetsporen zet, daar spruit trouw voort uit de aarde; waarheid en trouw ontmoeten elkander, gerechtigheid en vrede kussen elkaar (Ps. 85:11, 12). Maar 't lijkt wel of Satan in Gods voetsporen gaat om het onkruid van haat en afgunst te zaaien tussen de tarwe van Gods liefde. God en de duivel zijn vaak vlak bij elkaar te vinden.

Wie zijn toch die belagers van Israël, wie drijven het volk in het nauw? De dichter noemt ze niet bij name. Maar hij be-noemt ze wel: „goddelozen”. Dat zijn in de bijbel vrijwel altijd mensen die met God te maken kregen en haat tegen Hem gingen koesteren. Ze waren niet van Hem gediend. Van Zijn volk ook niet. Hun tweede naam is hier dan ook: haters van Sion. Sion — Gods uitverkoren stad, waar Gods uitverkoren volk woont. Ook na de ballingschap zal Israël zulke mensen ontmoeten. Mensen die Israël de herbouw van Sion, van stad en tempel niet gunnen.

Niet dat 't hun gelukt „het goede van Jeruzalem” te oren te houden (Ps. 128:5; Ps. 1:4-6). Laat de historie opnieuw spreken: de HERE, die rechtvaardig is (!), heeft doorgehouden de touwen der goddelozen. 't Beeld verspringt maar is niet minder veelzeggend. Van de geploegde akker dwalen de gedachten af naar de afgetobde ploeg-os. Nee, wat zij ondernemen gelukt hun niet: zij hebben mij niet overmocht, zij hebben het karwei van de vernietiging niet kunnen afmaken. Integendeel — beschaamd deinzen zij terug. De blik van de dichter gaat naar de platte daken van aangestampte aarde. Er groeit wat gras op — maar voor je er aan toe komt 't uit te trekken is 't al verdord. Laat staan dat een maai-er met de halmen de boezemplooi van zijn kleed kan vullen, nog niet zijn hand. Een oogstgroet, als

op Boaz' akker, is er dan ook niet bij. De zegen ontgaan hun.

De feiten spreken

De psalm overziende kunnen we constateren, dat de dichter niet anders doen dan enkele feiten vaststellen met behulp van enkele markante beelden. Die feiten zijn: altijd weer zit Israël in het nauw; de HERE schenkt verlossing; de tegenstanders keren onverrichter zake terug.

Nu zijn wij geneigd, daar direct enkele vraagtekens bij te zetten. Waarom zit Israël zo vaak in het nauw? Is dat niet vaak eigen schuld? Bereikt Israël zo niet het stadium van gearriveerde triomfantelijkheid? Verloste God zijn volk niet om zijn eigen Naam te heiligen?

Klinken de woorden over het débacle der goddelozen niet erg wraakzuchtig? En resulteert dat alles tenslotte toch niet in nationaal zelfbeklag en nationale zelfverheffing?

We geven grif toe: die lied heeft de schijn tegen. Althans als we het losmaken uit de bijbelse context in het algemeen en uit het bundeltje „liederen van de tocht” in het bijzonder. Om bij dat laatste te blijven: uit Ps. 130 blijkt, dat Israël wel degelijk bepaald wordt bij de oorzaak van zoveel ellende, zijn ongerechtigheden. En Ps. 131 rekt af met de mogelijkheid van een vermeend superioriteitsgevoel: mijn hart is niet hovaardig... mijn ogen zijn niet trots.

Heus, de dichter weet wel wat hij zegt, zelfs als hij dicht. Hij doet niet uit de hoogte, als hij Israël hoort roepen uit de diepten. Maar waarom mag hij niet ook eens die andere kant van de medaille laten zien. Misschien ligt het ons niet zo erg, dat een zondaar in een bepaalde situatie zijn onschuld betuigt tegenover God (Ps. 7:4 v.v.). Misschien zijn wij wel eens te negatief ingesteld als wij denken over Gods genade. Wij behoeven ons zelf toch niet uit te vlakken — juist niet omdat God ons niet uitvlakt! Dat is toch glorieus?

Nooit meer alleen

In de psalmen 120-128 komen nogal wat details naar voren. Maar in Ps. 129 is de tijd gekomen om eens (ver) terug te zien. Er komt een zekere distantie t.a.v. het jongste verleden: die gaat passen in een totaalbeeld. Dat totaalbeeld lijkt ongenueanceerd, gesimplificeerd, rechtlijnig. Daarmee is de zwerver in Mesech (Ps. 120) of het half-afgebouwde huis, het kinderloze gezin en de puinhoop van Jeruzalem niet vergeten of als onbelangrijk afgeschreven. Juist in dat totaalbeeld is Israël, het hele Israël vanaf Ex. 1, verdicht tot één

persoon. Zo kun je óók heilsgeschiedenis schrijven. Zo lijd en huil je nooit alléén — is niet heel Israëls geschiedenis een lijdensweg. Zo kun je ook de beker der verlossing opheffen en één zijn met de blijden. Niet: ik mag van geluk spreken (of: ze hebben de pik op mij) — Israël mag van geluk spreken. Met deze zienswijze blijken er onvermoede samenhangen, wordt althans een deel van de contact-armoede opgeheven. Zo immers gaan de Schriften weer op een heel eigen en wéér nieuwe wijze spreken. Misschien kunnen we toch nog wel iets leren van die joden die zichzelf (zij het nú ten onrechte) identificeren met de lijdende Knecht des HEREN.

Er is een gerechtvaardigde identificatie, een zich één weten met heel Gods volk. Daarbinnen blijft alle ruimte voor persoonlijke ervaringen. Maar het totaalbeeld verandert niet. Een lijdensgeschiedenis? Maar de HERE heeft de touwen der goddelozen doorgehouden — wij mogen van geluk spreken, met Israël!

IN DIT NUMMER

Pagina 61

Ds E. R. Postma,
Psalm 129

Pagina 62

Prof. C. Veenhof,
Revolutie

Pagina 64-65

D. W. L. Milo,
Bent u tevreden?

Ds C. P. Plooy,
De brief van Jakobus

Pagina 66

Mej. C. J. Verburg,
Aanvaarding en geloof

Drs. H.E. S. Woldring,
Boekbespreking

Pagina 67

Prof. C. Veenhof,
De voorgeschiedenis

C. VEENHOF — KAMPEN

Revolutie

Het boek van Mr Mulder dat we bespreken, en naar aanleiding waarvan we een en ander over Groen van Prinsterer zeggen, heet „Groen van Prinsterer, staatsman en profeet”. Deze typering van Groen is bijzonder raak. Mits men de arbeid van Groen als staatsman maar niet scheidt van zijn profetische activiteit! Groen was en als staatsman, en als historicus, en als strijder voor kerkherstel en als kampvechter voor een reformatorische, christelijk-nationale school óók en altijd profetisch werkzaam. Want het was hem in dat alles te doen om het aanwijzen van de betekenis, de kracht, de ernst, de aktualiteit van het Evangelie in de tijd waarin hij leefde. En, dat zeggen we er met nadruk bij: ook in onze tijd.

Wanneer men Groen's profetisch optreden zo scherp mogelijk in het vizier wil krijgen doet men het best na te gaan wat hij in bijna eindeloze herhaling in steeds puntiger omschrijving en met steeds scherper toespitsing op de aktualiteit schrijft over Revolutie, Evangelie en Belijden.

We willen daarover iets zeggen. En wie verstaat van wat hij daarover zegt, en enigszins op de hoogte is van wat er in onze wereld te koop is, zal als van zelf beseffen hoe weergaloos aktueel Groen's boodschap voor onze tijd is.

We willen eerst iets zeggen over de Revolutie.

☆☆☆

Groen's spreuk: Tegen de Revolutie het Evangelie werd en wordt altijd misverstaan.

Steeds interpreteerde men dit Groenianse adagium zó, dat hij zich daarmee tegen iedere staatkundige omwenteling keerde. En dat deze zinspreuk dus ook uitsluitend betrekking had op een politiek, een staatkundig gebeuren.

Noch het een, noch het ander is juist.

Groen veroordeelde zeker niet iedere staatkundige revolutie. Integendeel, hij waardeerde verschillende daarvan zeer positief. Sommige revoluties, zo schreef hij reeds in 1831 — en later herhaalde hij dat altijd weer — „zijn even rechtmatig in oorsprong als in strekking geweest. Uit verregaande onderdrukking ontstaan, bedoelden en bewerkten zij het behoud van vrijheid en recht. Door omwentelingen van die aard werd in Zwitserland en Holland een onafhankelijke Staat gevormd.”¹⁾ Groen verklaarde zelfs

¹⁾ Ned. Gedachten, Eerste reeks, II, no. 33, 131.

Kerkelijk Leven

eens, dat hij op de titel revolutionair „nauwkeurig” zou zijn, „zodra revolutie een rechtmatige en onmisbare hervorming, naar de eis van tijd en omstandigheden beduidt.”

Speciaal waardeert Groen positief de revolutie die in 1688 in Engeland plaatsvond. Evenzo die waardoor de Verenigde Staten van Noord-Amerika zich in 1776 losrukten uit de tyrannieke macht van Engeland's imperium.²⁾ En onze opstand tegen Spanje typeerde hij zelfs eens als „onze glorieuze en heilige revolutie.”³⁾

☆☆☆

Het is ook beslist onjuist te beweren — wat zijn tegenstanders steeds weer deden — dat Groen reaktionair, contra-revolutionair zou zijn in die zin dat hij de kerkelijke, staatkundige en sociaal-economische situatie in ons land van vóór 1795 zou willen herstellen. En dus o.a. weer begeerde dat de Gereformeerde kerk opnieuw de heersende, bevoorrechte kerk zou worden! Steeds weer keert hij zich en zelfs zeer fel tegen deze veronderstelling. Met grote nadruk predikt hij het „gelijk recht der Gezindheden”. En in 'n kamerredevoering verklaarde hij van harte in te stemmen met het woord van Thorbecke: „Van de revolutie-geest onderscheide men de orde van zaken, welke sedert en onder de revolutie heeft plaats gegrepen. Op de bodem die de omwenteling heeft verwoest, kiemt een nieuw zaad, volgens een andere regel.” Dit, aldus Groen, komt geheel over een met wat ik steeds heb betoogd en najaag.⁴⁾

☆☆☆

Groen's opvatting omtrent de Revolutie omvatte evenmin een gebeuren dat zich uitsluitend op het staatkundige of sociale terrein afspeelde. Revolutie was voor hem iets dat veel méér omvatte dan een plotselinge en gewelddadige verandering in staat of maatschappij. En wat nóg veel meer zegt: ze doelde op iets dat veel en veel dieper greep en veel verder reikte.

☆☆☆

²⁾ Grondwetsherziening en Eensgezindheid, 1849, 179/80.

³⁾ Archives etc. Eerste serie, II, VIII.

⁴⁾ Adviezen in de Tweede Kamer enz., 1857, 56.

Om te leren verstaan wat Groen onder Revolutie verstond kan men niet beter doen dan te letten op zijn levensgang.

Daarin is vooreerst van betekenis dat hij een diep gelovig christen werd, die de Heilige Schrift kinderlijk geloofde en door en door kende. Daardoor kreeg hij een scherp oog voor de ontzaglijke en huiveringwekkende macht van de **zonde**, die mens en mensheid in al hun uitingen doortrekt en perverteert. Groen geloofde het paulinische woord: „Allen zijn afgedwaald, allen verdorven; niemand is er die het goede doet, zelfs niet één”. Hij geloofde dat de „natuurlijke mens” — de mens zoals hij geboren wordt — een actieve en agressieve vijand van God is, dat hij God niet in zijn leven duldt en dat hij van nature geneigd is God en de naaste te haten! Groen beaamde ten volle Pascals bekende exclamatie: „De erfzonde verklaart alles, zonder de erfzonde verklaart men niets.”⁵⁾

☆☆☆

In de tweede plaats is voor Groen's beschouwing van het leven der Westeuropese mensheid van zijn dagen het beleven van de opstand in België van diep ingrijpende betekenis geweest.

Hij maakte die revolutie van zeer nabij mee. Hij leefde er als kabinetssecretaris van de Koning om zo te zeggen middenin. Alle stukken die er op betrekking hadden kreeg hij onder ogen. In opdracht van de koning woonde hij voorts in die dagen alle vergaderingen van de volksvertegenwoordiging bij. Hij moest daarover rapport uitbrengen aan de koning. Groen huiverde van de revolutionaire krachten die daar tot explosie kwamen. Met de koning besprak hij ook, als diens intelligente secretaris, de situatie waarin het koninkrijk zich toen bevond. Hij doorzag ten volle dat wat in België gebeurde in Frankrijk zijn oorsprong vond en van uit Frankrijk gevoed werd.⁶⁾

☆☆☆

En daarbij kwam in de derde plaats dat hij een diepgaande studie maakte van de Franse revolutie. Daarbij was het hem er om te doen de eigenlijke, de diepste motieven van die revolutie te doorgronden. Groen beseftte steeds scherper dat men in die revolutie met enorm veel méér te doen had dan met een staatkundige of sociale omwenteling. Hij ontdekte met ontzetting dat daarin voluit demonische krachten werkzaam waren. Die revolutie werd voor hem de openbaring van een totale en radicale verandering van het geestelijk klimaat van Europa. Het was de uitbarsting van de afval van de levende God, de consequentie van de verheerlijking van de oerzonde der mensheid; van haar wil tot autonomie, van haar eigen-wettelijkheid, haar zelf-vergoddelijkheid. Reeds lang was die zonde door vele Europese denkers als een evanglie gepredikt. In de franse revolutie bracht ze haar giftige vruchten voort.

☆☆☆

⁵⁾ H. W. J. Mulder, a.w., 73.

⁶⁾ H. W. J. Mulder, a.w., 48.

In de staatkundige en sociale revolutie die in Frankrijk woelde ontdekte Groen zo de Revolutie, de Revolutie met een hoofdletter! Met Revolutie, zo schreef hij toen hij dit had onderkend, „bedoel ik niet een der menigvuldige gebeurtenissen, waardoor verplaatsing van het openbaar gezag teweeggebracht wordt; niet enkel de omwentelingsstorm welke in Frankrijk gewoed heeft: maar de omkering van denkwijzen en gezindheid in geheel de Christenheid openbaar. Met revolutiebegrippen heb ik het oog op de grondstellingen van vrijheid, gelijkheid, volkssouvereiniteit, maatschappelijk verdrag, conventionele herschepping, welke men als hoeksteen van staatsrecht en staatsgebouw vereert.”

Neen, deze Revolutie is niet alleen maar een ontbindende en verwoestende macht, welke zich op het terrein van het staatsleven openbaart. Ze is „de ontwikkeling van een volslagen scepticisme, waarbij Gods Woord en wet ter zijde gelegd is.”⁷⁾

Ze is niet minder dan „een wereldcrisis”, die tegelijk ook „een crisis in de geschiedenis der christelijke kerk is.” Ze is de „strijd tegen het Evangelie op het gebied van wetenschap en praktijk”. Ze is „systematisch ongelooft”, waarvan het merk in een reeks van politieke stelsels en van gruweldaden geprent is.”⁸⁾ Ze is „een sociale omwenteling, wier natuur tegen elk gouvernement, tegen elke godsdienst gericht is.” Ze is „een sociale, of liever nog anti-sociale omwenteling, die zedelijkheid en samenleving ondermijnt en verwoest.” Ze is „een anti-christelijke omwenteling, wier hoofdgedachte zich ontwikkelt in stelselmatige opstand tegen de geopenbaarde God.”⁹⁾ Haar „kenmerk”, haar „anti-christelijk karakter”, is haar „haat tegen het evangelie”. En dat kenmerk is tegelijk „het teken van haar oorsprong, het merkteken der hel.”¹⁰⁾

☆☆☆

„Tot haar eigenlijke oorsprong teruggebracht”, zo schreef Groen in zijn prachtige studie **De Anti-Revolutionaire en Confessionele partij in de hervormde kerk van Nederland**, „is de Revolutie één enkel en zelfs belangrijk historisch feit; te weten de overmeestering der geesten door de leer van de volstrekte souvereiniteit van de mens, een leer die de mens tot bron en centrum van alle waarheid maakt, door zijn verstand en wil in plaats van de openbaring en de Goddelijke wet te schuiven. De Revolutie is de geschiedenis van de ongodsdienstige wijsbegeerte uit de vorige eeuw, ze is in haar oorsprong en uitwerking de leer die, tot vrije ontwikkeling gekomen, Kerk en Staat, samenleving en gezin vernietigt, wanorde brengt zonder ooit de grondslag voor de vrijheid te leggen of de zedelijke orde te

Vervolg op pag. 66

⁷⁾ Ongelooft en Revolutie⁵, 1924, 4/5.

⁸⁾ Idem, 120/1.

⁹⁾ Idem, 231.

¹⁰⁾ Idem, 171.

Afscheid Professor Veenhof

Zoals U elders in dit blad hebt kunnen lezen neemt Professor Veenhof afscheid van „Opbouw” als redacteur. Evenals andere scheidende redacteurs wilde ook Professor Veenhof met stille trom vertrekken.

Och, we kunnen ons best voorstellen dat Professor Veenhof niets voelt voor een apart herdenkingsnummer van „Opbouw”, ook geen speciale afscheidsbijeenkomst en we zijn er vrijwel zeker van dat, wat we ook voor aandacht aan dit afscheid willen besteden en hem dit vragen er maar één antwoord komt en dat is „neen”. Dit betekent dat we hem maar niets vragen en maar gewoon doen.

Er is namelijk nog een andere kant aan deze zaak en dat zijn, naast bestuur en redactie van „Opbouw” vele vrienden en kennissen die toch wel afscheid willen nemen.

We willen U daarvoor toch de gelegenheid geven op een manier die past bij Professor Veenhof.

Bij hoeveel gezinnen zou Professor Veenhof gelogeed hebben? Hoeveel studenten heeft hij college's gegeven? Hoeveel broeders en zusters heeft hij Gods Woord verkondigd?

We wilden nu enige herinneringsalbums samenstellen van alles wat U ons als herinnering toestuurt.

Dit kan van alles zijn:

een persoonlijke brief, foto's van huizen of kerken waar Professor Veenhof heeft gelogeed of gepreikt, brieven, een geboortekaartje, een ondertrouwkaart en ja wat zullen we meer voorbeelden geven. De een kan dichten, de ander tekenen, er zijn misschien vakantiefoto's, of maar gewoon een visitekaartje. Indien U deze herinneringen aan ons opstuurt zullen wij zorgen dat dit in albums wordt geplakt en als afscheidscadeau wordt overhandigd.

Omdat het in albums verwerkt moet worden dient alles aan één kant beschreven te zijn en mag het niet groter zijn dan normaal briefformaat 20 x 30 cm. Kleiner mag uiteraard wel maar groter niet.

We willen hem ook graag een cadeau overhandigen. Laten we zeggen een bloemetje en misschien blijft er dan wat geld over voor iets er bij. De één zal een bloemetje willen sturen van f 5,—, de ander van f 10,—.

Als we dit nu bij elkaar doen dan kan er inderdaad een mooi bloemetje komen met nog wat er bij.

U begrijpt wel, dit wordt geen uitgebreide actie. Dit is het enige stukje wat hierover wordt geschreven en we hopen dat dit lukt en dat we hiermede één van onze voorgangers eren.

Wilt U de herinneringen zoveel mogelijk dateren zodat we enigszins een chronologische volgorde in de albums kunnen verwerken.

Wat moet U doen?

Een herinnering sturen aan: I. Dorr, Torenberglaan 36, Eindhoven.

Eventueel wat geld voor een bloemetje en een cadeautje sturen naar I. Dorr, Torenberglaan 36, Eindhoven, giro 1115386 met als opmerking erbij afscheid Professor Veenhof.

Wilt U geen geld in brieven aan mij sturen. We hopen dat U kan instemmen en meewerken met onze plannen.

Het is de bedoeling dat deze pagina niet onder de ogen van Professor Veenhof komt, voordat de plannen klaar zijn. We doen daarom een dringend beroep op de lezers dit nummer hem niet te laten zien. Het moet een verrassing zijn. De technische maatregelen die daarvoor noodzakelijk waren, zijn genomen.

Van ons krijgt Professor Veenhof dit niet te lezen. Doet U het ook?

Zoals U uit de kolom van de Heer Dorr hebt kunnen lezen neemt Professor Veenhof afscheid als redacteur van ons blad. Gezien zijn leeftijd vindt hij de tijd daarvoor aangebroken. Tot spijt van bestuur en redactie. „Opbouw” was om zo eens te zeggen het blad van Jager, Groen en Veenhof. Dat tijdperk is nu achter de rug. Veel heeft Professor Veenhof gedaan voor het blad. Veel heeft hij geschreven. We zijn hem er dankbaar voor. Op de laatste redactievergadering, die Professor Veenhof meemaakte vertelde hij ons dat het niet veel in zijn leven voorgekomen is dat hij vrijwillig ergens afscheid nam. Een groot deel van zijn leven is beïnvloed door kerkelijke moeilijkheden, waardoor hij er „buiten” kwam te staan. Gode zij dank is dat nu niet het geval. In de beste harmonie ook over de richting van ons blad heeft hij van de redactie afscheid genomen. Om niet te veel af te wijken van zijn verlangen om met stille trom weg te gaan uit de redactie, zullen we niet over zijn verdiensten voor de Gereformeerde kerken en ook voor ons blad uitwijden. Maar die verdiensten zijn wel groot. Als het Professor Veenhof mogelijk is, zal hij wel als medewerker blijven schrijven. Rest me mee te delen dat in zijn plaats als redacteur benoemd is ds H. Smit van Den Helder. Wij heten hem hartelijk welkom.

Namens bestuur en redactie,
H. Amelink

Namens de redactie en bestuur van „Opbouw”,
I. Dorr

D. W. L. MILO — VIERHOUTEN

Bent U tevreden?

Bent u tevreden met uw inkomen? Nee, draai er maar niet om heen: u bent geregistreerd, u kunt er niet onder uit. Het Nederlands Instituut voor de Publieke Opinie heeft alle antwoorden al binnen en heeft ze gepubliceerd. Weliswaar is NIPO misschien niet bij u persoonlijk geweest — maar men peilt toch de opinie van een klein percentage van ons volk, welk percentage ten naaste bij zo is samengesteld als de geledingen van ons volk zelf. Zo kan men, zelfs bij een mini-enquête, met zeer hoge nauwkeurigheid spreken over de mening van ons volk, de mening van u!

Welnu, 63% van de Nederlandse bevolking heeft uitgesproken, tevreden te zijn met zijn inkomen. Dat is bijna twee van elke drie mensen. Had u dat gedacht? Het straalt niet van die twee gezichten af, vindt u wel? Laten we hopen dat de ontevredenheid, die van elke twee op de drie mensen afstraalt, alleen bezorgdheid om de hongerslijdende mensheid op deze wereld betreft.

Maar er leven ook mensen, die om eigen inkomen ontevreden zijn. Nipo heeft ze geteld: het zijn precies 26% van de bevolking. Ruim een op de vier mensen die u op straat tegenkomt is rondweg ontevreden over zijn inkomen. Die ene op de vier had meer moeten hebben: meer salaris, meer bijslag, meer emolumenten, meer overwerkgeld, meer vacantiégeld, meer belastingaftrek. Vandaar dat een op elke vier voorbijgangers u zo zwart aankijkt.

En als u van elke honderd man op straat de 63 tevreden mensen en de 26 ontevredenen aftrekt, blijven er 11 mysterieuze mensen over. Zijn ze tevreden? Zijn ze ontevreden? Niemand weet het. Ze zeiden brutaal tegen Nipo: gaatje nixan.

—o—

Maar Nipo heeft nog meer aan het licht gebracht. Nipo heeft cijfers gevraagd; heel zachtjes en achter de hand, zo dat niemand het kon horen of vermoeden.

Eerst bij de lage inkomens, die van beneden de f 1000 per maand. En wát zeiden ze? Niet minder dan 49% gaf te kennen tevreden te zijn. Asjeblijft — bijna de helft der lage inkomens is tevreden. Dat mag dan ook zo maar in de krant.

Maar hoe hoger het inkomen, hoe hoger het geluk. Want kijk maar. Bij de groep tussen f 1000 en f 1500 per maand liepen reeds 62 van elke honderd mensen met een tevreden glimlach rond. Bij de inkomens boven f 1500 per maand was het percentage tot 83 gestegen. U zou zich mogen afvragen, op welk bedrag heel Holland tevreden zou zijn.

En dan de leeftijden, die spelen ook een rol. Personen tussen 25 en 34 jaar, zijn het meest tevreden, zegt Nipo. Daarvan is 75% tevreden. Dat is drie van elke vier jonge mensen. Geen wonder. De meesten zijn nog niet of nauwelijks getrouwd, zorgen zijn er nog niet, ze zitten nog niet of nauwelijks in de kinderen, betalen hun belasting en houden een smak geld over. — Maar kom in de klasse van 35 tot 44 jaar — en het percentage tevredenen slinkt tot 55%. Verder durfde Nipo niet te gaan. Want als men een man met 35 jaar op zijn maximum zet, is hij een kort aantal jaren best tevreden; tevreden met zichzelf, zijn baan en zijn salaris. Maar is hij „genaderd tot het keerpunt van zijn leven”, om met Dante te spreken, dan merkt hij dat hij stil staat en niet veel stappen meer omhoog kan maken op de ladder. En op dat moment gaan de kinderen scheppen geld kosten. Altijd meer dan de belastingaftrek en de kinderbijslag vergoeden. Op dat moment komen ziekten, zorgen. Op dat moment komen wensen tot opbloeien: een auto, een boot, een tweede huis, wat meer armslag...

En deze groeiende ontevredenheid leidt tot twee kansen. Of de man voelt zich onderbetaald, ondergewaardeerd, te kort gedaan. Dat kan

aanleiding geven tot maagklachten en erger. — Of de man gaat zich inspannen om meer te verdienen, een hogere post te bereiken, op te vallen en op een hoger niveau te belanden. Dat kan aanleiding geven tot hartklachten en verhoogde bloeddruk. Begrijpt u, waarom Nipo zich niet voor die 45-plussers interesseerde?

—o—

Zo — en nu terug naar de vraag: bent u tevreden met uw inkomen? Dat loonzakje kan immers zo'n belangrijke factor in een gezin betekenen. Wat gebeurt ermee? Kan de huisvrouw van elk dubbeltje een kwartje maken? Of heeft ze een gat in haar hand? Heeft ze overleg en beleid? Of geeft ze uit zo lang er is?

Tussen rijk worden en failliet gaan liggen maar twee tientjes per maand. Wie een tientje meer uitgeeft dan in het loonzakje steekt, gaat eenmaal failliet. Wie een tientje minder uitgeeft wordt rijk. Bij wijze van spreken.

De ene huisvrouw heeft voor alles een apart potje; tot en met een potje voor onvoorziene tegenslagen. De ander heeft zelfs geen middelen om potjes te kopen; die kan er geen oog op houden. De een zegt: als het niet kan gaan zoals het moet — dan moet het maar gaan zoals het kan. De ander zegt: na ons komt de zondvloed en die het langst leeft krijgt alles.

Het is een gekke, gekke wereld. Op sparen staat boete — op verspillen staat een premie. Wie zich in de schulden steekt kan met goedkope guldens aflossen. Wie ijverig spaart, acht procent rente beurt — die betaalt daarvan 3-5 procent belasting en lijdt zeven procent waardevermindering.

C. P. PLOOY - EDE

De brief van Jakobus

**Rachab, eveneens uit werken
gerechtvaardigd**
(2 : 25, 26)

Wel een heel verschil: Abraham, met zoveel eerbied „onze vader” genoemd, en... Rachab, de hoer. Een vrouw, en wat voor één, uit de Kanaänieten.

En toch... ook zij gerechtvaardigd uit werken. GELOOFSWERKEN! Van haar geloof getuigt Hebr. 11 : 31, maar ook zij zelf: De HERE uw God is in de hemel daarboven en op de aarde beneden. Jozua 2 : 11. Ook geloofde ze in de toekomst voor Israël, Joz. 2 : 9 en in de wondermacht van Jahwe, Joz. 2 : 10. Dit zei ze maar niet alleen, maar overeenkomstig haar geloof handelde ze ook. Ze nam risico. Trotseerde de wraak van haar stadgenoten. Verborg de verspieters, vijanden van haar volk, en liet ze ontsnappen. Daarin bleek de echtheid van haar geloof, dat op dat kritieke moment tot een toppunt uitgroeide. Wat is een menselijk lichaam, waar de geest uit geweken is? Dood.

Zo ook het geloof zonder werken. Het is dood. Er gaat niets van uit. (vers 26)

**„Uit het geloof, naar Gods wil
en tot Zijn eer”**
(2 : 21 en 25)

U herkent in dit kopje de omschrijving, die onze Catechismus

geeft van de „goede werken”. Merkwaardig, dat in deze omschrijving „de medemens” helemaal niet voorkomt. Hij zit er natuurlijk wel in, nl. in de wet Gods: God liefhebben boven alles en onze naaste als onszelf. Maar het antwoord op de vraag, wat goede werken zijn, staat toch wel helemaal in het licht van het eerste en grote gebod.

Hetzelfde valt ook op in de beide voorbeelden die Jakobus geeft van geloofswerken. Naar humanistische maatstaf waren dat natuurlijk helemaal geen „goede werken”: een kind letterlijk willen offeren en met de vijand van je land heulen. Dat zijn naar wereldse maatstaf heel slechte daden. Had Jakobus nu maar het voeden van hongerigen en kleden van naakten en onderdak geven aan onbehuisden als voorbeeld genoemd, dan had hij kunnen rekenen op ieders instemming. Maar dat noemt hij in vers 15, 16 alleen maar als *vergelijking*, en niet als *voorbeeld*. Natuurlijk zijn dat goede daden en natuurlijk zijn we dat ook tegenover onze medemens in nood verplicht. Maar Jezus zou zeggen: deze dingen doen de heidenen (lees: de humanisten) ook. De gerechtigheid van de Koninkrijk der hemelen is „overvloediger” (Matth. 5 : 20). Ze is niet ingesteld en afgestemd op de instemming van „iedereen”, maar op de goedkeuring van God. Ze

Wat dan? Verspillen maar en zien of de zondvloed komt? Natuurlijk niet. Dat is zottepraat. We moeten ons hoofd koel houden en ons geweten zo blank mogelijk.

Elk geval staat apart. Jonge mensen kunnen vandaag, met een beetje inspanning, beter een huis kópen dan voor een vrijwel gelijk maandbedrag een huis huren. Ze zullen zich tot de oren in de schuld steken, dat is waar. Maar de aflossing gaat steeds gemakkelijker; het onderpand wordt steeds meer waard. Ze doen er niemand mee tekort en ze voeren een goede huishoudpolitiek.

Maar pas op, wanneer het om andere goederen gaat — minder waardevaste. Om auto's, zeilboten en andere luxueuse speelgoedjes. Die dalen snel in waarde en de pret is er van af, eer de laatste termijn betaald is.

—o—

En opnieuw komt de vraag: bent u tevreden met uw inkomen?

Zeg nu niet, dat alle ontevredenheid verkeerd is. Wanneer een gezin van tien opgroeiende kinderen in een kippenhok woont, moeten de ouders maar liever niet tevreden zijn met deze huisvesting. De morele gezondheid van het gezin eist, dat ze naar een betere huisvesting streven. En als iemand zijn boterham verdient in een baan, waar hij naar gaven en werkkraft ver boven staat, dan moet hij maar niet al te zeer tevreden zijn. Hij kan meer van zijn leven maken — en vermoedelijk ook meer van zijn inkomen.

Maar daar staat tegenover, dat we de grenzen van onze vermogens en mogelijkheden op tijd moeten verkennen. Wanneer de vrouw altijd meer inkomen behoeft dan de man kan opleveren, dan zweept ze hem

op tot boven zijn vermogen. En wie het onderste uit de kan wil hebben krijgt het deksel op de neus. Het zou de eerste keer niet zijn.

De Bijbel gebruikt dat woord tevredenheid nog al eens. Paulus vooral was er sterk in. Die schreef aan Timotheus over de godsvrucht, welke hij maar zo aan tevredenheid koppelde. Hij zei: we brengen niets mee in de wereld en we kunnen er niets uit meenemen. Onderhoud en onderdak zijn dus genoeg. Dat klopt met de bede: geef ons elke dag ons dagelijks brood.

Aan de Filippijnen schreef Paulus, dat hij geleerd had met de omstandigheden genoeg te nemen. Zoals hij het kreeg was het hem dus wel goed. Hij was een tevreden mens.

Aan Timotheus schreef hij ook zijn bekende waarschuwing tegen de behoefte om rijk te worden: als wij onderhoud en onderdak hebben, moeten we daarmee tevreden zijn. Als we meer wensen komen de risico's.

En aan de Hebreëen is geschreven: weest tevreden met wat gij hebt.

Alles bijeen genomen is het duidelijk, dat wij Christenen moeten opvallen door tevredenheid. En daarom doen we goed, elk voor onszelf het gebed van Agur te herhalen: geef mij geen armoede of rijkdom; voed mij met het brood dat mij toebedeeld wordt. Opdat ik, verzadigd zijnde, U niet verloochene en zegge: wie is de Heere? Noch ook, verarmd zijnde, stele en mij aan de naam van mijn God vergrijpe.

En nu wachten op Nipo: dat die eens een enquête onder Gods volk houdt.

HULP BIJ BIJBELSTUDIE

gaat van het geloof uit, gaat voor Gods wil uit de weg (ook als de HERE dingen vraagt die voor „iedereen” ergerlijk en dwaas zijn), en zoekt daarin Zijn eer.

Als we in Hebr. 11 lezen wat de gelovigen van voorheen in geloof gedaan hebben, dan is daar niet veel bij van wat wij vandaag „medemenselijkheid” noemen.

Het staat veel meer in het teken van het lied van Jan wit:

„Door de wereld gaat een woord, en het drijft de mensen voort: breek uw tent op, ga op reis naar het Land, dat Ik u wijs”.

Zelfs als de gelovige vanuit zijn geloof hetzelfde doet als de niet-gelovige, dan is het (voor God) nog niet hetzelfde. Zie Matth. 25 : 31-46. En dan niet heen lezen over dat „de minste *Mijner broeders*” en „dat hebt gij *aan Mij* gedaan”.

We worden in het laatste oordeel toch niet „gerechtvaardigd” op grond van humanistische goede daden? Maar toch alleen door het geloof, maar dan geen dood geloof, maar een geloof, dat leeft in de werken!

De wijsheid van boven beheerst uw tong
(3 : 1-18)

Als Jakobus in hfdst. 2 Abraham en Rachab ten voorbeeld stelt als „daders des Woords” (waarbij het

accent eerst op het *Woord* en dan op *daders* dient te vallen), — dan achten wij dat hoogtepunten van geloof, waar we, in de laagvlakte van ons dagelijks bestaan, niet aan toe komen. Maar in hfdst. 3 daalt Jakobus tot ons niveau af: wat we allemaal kunnen en moeten doen met onze tong. We moeten met ons levend geloof, dat zich in daden openbaart, maar dicht bij huis beginnen. En dicht bij huis dan de tong in onze mond kan al niet.

Rusteloos en tomeloos roert zich de tong. Een woordenstroom gaat door de samenleving heen, die er in Gods oog waarschijnlijk nog veel *vuiler* uitziet, dan de vervuilde Rijn. Wie meent godsdienstig te zijn, maar zijn tong niet in toom houdt, is verre van de *zuivere* en onbevleete godsdienst. (1 : 26, 27).

Je tong niet in toom houden betekent dus: meedoen aan de geestelijke milieuvervuiling. En deze kan slechts bestreden worden door de *H. Geest* en door het *geloof*. Op de Pinksterdag gaf de Geest andere tongen, niet van het vuur, dat de wereld in vuur en vlam zet en verteert, maar van het vuur, dat harten verlicht en verwarmt en aanvuurt in liefde, tot God en elkaar. In plaats van de laster, die als een lopend vuurtje door het dorp gaat, gaat het GROTE NIEUWS als een lopend vuur door de wereld! De *H. Geest* grijpt in, in „het rad der geboorten” (3 : 6), dat in vlam gezet wordt vanuit de *hemel*, en het wentelt nu van verbondsgeslacht tot verbondsgeslacht door de nieuwe geschiedenis heen, die begonnen is op de Pinksterdag en door gaat tot de voleinding der wereld. Wie is wijs en verstandig? (13) Wijsheid is in de Bijbel nooit geleerdheid, „koppie-koppie”, — maar inzicht, praktische levenswijsheid, weten ~~wat~~ je op het

juiste moment hoort te zeggen en te doen. Weten wanneer je spreken moet en wanneer zwijgen.

Deze wijsheid bouwt de gemeente en de gemeenschap, en ze is dan ook van BOVEN. Alle eigenwijsheid, die van „beneden” is, vleselijk, verscheurt de gemeenten en de gemeenschap. Laat niet zovelen leraars zijn (1), die het altijd beter menen te weten dan een andere en het hoogste woord hebben. Leer luisteren. Het Duits heeft 2 verschillende woorden voor „leren”, nl. „lehren” en „lernen”. Lehren is het leren, het onderwijzen, van de leraar. Lernen is het leren, zich laten onderwijzen, door de leerling. Er is wijsheid van boven voor nodig om ten alle tijde óók leerling te willen blijven en zich niet te hoog te achten om te blijven „lernen”.

Wie er zo op voorstaat, dat hij zo wijs en verstandig is, die moet dat dan maar eens waarmaken door een optreden, dat getuigt van wijsheid en zachtmoedigheid. De wijsheid-van-boven is vóór alles zuiver, rein (tegen de geestelijke milieuvervuiling) en voorts: vredelievend, verdraagzaam, inschikkelijk, vol medelijden en medeleven (belangstelling voor de ander), onpartijdig en eerlijk.

Dit hfdst. behoeft verder weinig toelichting. Het is, zoals we dat van Jakobus gewend zijn, weer zeer beeldrijk. Als voorbeeld van het onberekenbare kwaad dat die kleine tong kan aanstichten: Hitler zette een wereld in brand met zijn opzweepende redevoeringen. Een moeilijk verstaanbare uitdrukking is: het rad der geboorte (6).

Willibrordvert.: levensrad. „Groot Nieuws”: het rad van ons bestaan.

We komen het beeld van een rad ook bij de Rabbijnen tegen:

„Een rad is er in de wereld; niet wie vandaag rijk is, is ook mor-

gen rijk, en wie vandaag arm is, is niet ook morgen arm; maar de ene brengt het (nl. het rad) omhoog en de andere omhoog”. Stel u maar voor: zo’n reuze-rad op de kermis. Wie zoëver nog helemaal boven zat zit straks helemaal onderaan of andersom.

We zijn met dit beeld dicht bij de verklaring van de Kanttekenaren van de Staten Vertaling: „De loop van ons leven, van de geboorte af, welke is als een rad, dat altijd omloopt, van de morgen tot de avond, van de jeugd tot de ouderdom, van de geboorte tot de dood”.

„Heel het wentelend bestaan, ja de voortwenteling der geslachten, kan door een enkel woord worden aangestoken. Hele stukken van het individuele leven, hele perioden der geschiedenis, kunnen lijden aan de vergiftiging en verhitting, door een enkel verkeerd, vervalst, verbitterd woord te weeggebracht.” (Smelik)

Jakobus waarschuwt in vers 9-12 vooral voor het *dubbelleven*, een *gespleten bestaan*. Als uit dezelfde mond zegening en vervloeking voortkomt. Gespleten tongen, gespleten levens, dubbele boekhouding, dubbelhartigheid, — het is allemaal in strijd met de joods-christelijke belijdenis: God is één (2 : 19). Nu moet ons geloofsleven ook een leven uit één stuk zijn. We kunnen niet zondags zo zijn en ’s maandags zus. In de kerk zo spreken en op ons werk zus. Dan zijn we, milieuvervuilend, nog beneden het peil van de eerlijke natuur gezonken. (vers 11 en 12)

„Een gesloten deur... een open venster.”:
de zorg voor de geestelijk gehandicapte naaste.

AANVAARDING EN GELOOF

In Johannes 16:21 staat in de Bijbel: „Een vrouw die baart, heeft droefheid omdat haar uur gekomen is; maar wanneer zij het kind ter wereld heeft gebracht, denkt zij niet meer aan haar benauwdheid, uit vreugde, dat een mens ter wereld gekomen is.”

Zonder iets af te doen aan de werkelijke betekenis die Jezus' woorden hadden, moeten we helaas erkennen, dat niet altijd de vreugde over de geboorte van een mens een onverdeelde oudervreugde is. De vreugde is vaak met smart vermengd omdat een kind geboren is, dat geestelijk gehandicapt blijkt te zijn.

Vervolg van pag. 62

Revolutie

herstellen en, op godsdienstig gebied, haar getrouwe aanhangers wis en zeker tot atheïsme en wanhoop brengt.”¹⁾

★ ★ ★

Met profetische helderziendheid ontdekte Groen zo, dat, tegen het einde van de 18de eeuw in de toen, globaal genomen, nog christelijke wereld van Europa een vulkanische uitbarsting van demonische krachten plaatsgreep. Het is die uitbarsting welke tot gevolg heeft dat onze eeuw, om met Noordmansen te spreken, onze eeuw al meer aan „zelfverlaging” gaat lijden, „omdat zij de zelfverloochening, de zelfvernederings, de zelfvernietiging veracht.” En dat daarom „het gemene” de overhand dreigt te krijgen. „Ons geslacht heeft de neiging lichamelijk en geestelijk, in hollen te kruipen. Het verdraagt de zon en de waarheid niet meer. De zielen verschieten van kleur en gruwen van haar eigen vaalheid. Een oude christenheid gaat tot verwezing over. Een geestelijk rotspectrum verhoogt de boog onder ons.” Dit was de Revolutie waarop Groen het oog had als hij er over sprak dat tegenover de Revolutie het Evangelie moet worden gepredikt, geloofd en in praktijk gebracht.

En deze Revolutie — men kan ook zeggen: deze radikale **sekularisatie** — werkt momenteel in heel Europa, en niet in het minst in ons volk, als een dodelijk vergif in al de geledingen van het menselijk leven en samenleven, een vergif, een verwoestende kracht, als waarvan Groen zelfs in zijn somberste momenten nooit heeft gedacht.

¹⁾ Vert. A. J. Dam, 60

Juist wanneer de ouders gelovig zijn, kan bij hen een zekere vorm van schuld mee gaan spelen bij het tot aanvaarding komen van hun kind.

De vraag die veel ouders zichzelf en de ander angstig stellen, is: „Kan ons kind wel zalig worden?” Het is me duidelijk geworden, na verschillende gesprekken met ouders, dat de nood op dit gebied nog bijzonder groot is. Iedere geestelijk gehandicapte heeft ook recht op geestelijke verzorging! Eerlijkheidshalve moet ik zeggen, dat er de laatste jaren meer en meer een lans wordt gebroken voor de integratie van de geestelijk gehandicapte in de kerkelijke gemeenschap. Er worden speciale, aangepaste kerkdiensten gehouden; de mogelijkheden om gedoopt te kunnen worden, Belijdenis te doen en deel te nemen aan het Heilig Avondmaal door de geestelijk gehandicapte, zijn groter geworden.

Waar echter de beginfase is, waar de eerste pastorale zorg moet zijn, namelijk in de tijd dat de ouders het moeilijk hebben met de verwerking dat hun kind anders is, en zoeken naar mogelijke afwijkingen in hun families, waardoor ze deze handicap zouden kunnen verklaren... dáár ontbreekt nog zo vaak het belangrijke element: de pastor zelf! (Gemakshalve noem ik de geestelijk verzorger, dominee of ouderling, ook al in verband met het woord „pastorale zorg”, pastor in de rest van dit artikel.)

Misschien kwam de pastor wel op kraambezoek, maar toonde zich vroom ten opzichte van de handicap: „God heeft u dit wel aangedaan, maar denk er toch aan dat alle dingen mee werken ten goede”. De ouders bleven achter met schreeuwende vragen waarop geen antwoord kwam.

Ze raakten in de knoop met godsdienstige vragen omdat ze het kind niet konden aanvaarden als schepsel, of God niet, als Schepster van dit schepsel.

Natuurlijk hoeft de pastor geen pas-klare antwoorden te geven, maar in een begrijpend luisteren en een vooral aanvankelijk regelmatig contact zou hij de ouders kunnen helpen om op de juiste banen terug te keren. Een gelukkige moeder vertelde me dat zij wel steun had gehad van haar predikant, die haar en haar man had bijgestaan door veel te luisteren, en daarna eens had gezegd: „U moet u niet zo kwellen met gedachten van zelfverwijt; God verlangt niet van ons dat we achteruit zien, maar omhoog!”

De wetenschap voor de ouders, dat ze niet alléén gelaten worden door de pastor en de wijkouderling, maar vooral niet door de **kerk**, die in haar geheel zou kun-

nen meeleven, is bemoedigend. Wanneer de pastor iets van dergelijke problemen, waar de ouders mee worstelen, op de kansel zou laten doorschemeren, dan is al een eerste steun op de moeilijke weg die ze moeten gaan, gegeven.

★ De pastor

Een kritiek zou ik dus willen laten horen. Waarom ontbreekt de pastor nog zo veel, juist in die eerste zware tijd, bij de ouders? Blijkbaar weten sommige predikanten niet hoe ze áán moeten met deze handicap.

Hoe moeten ze troosten zonder dat hun woorden als holle frasen worden opgevat?

In de opleidingen voor de studenten aan de Theologische Hogescholen in Nederland wordt weinig aandacht besteed aan de geloofsproblematiek die samenhangt met de geboorte van een geestelijk gehandicapt kind. Heel erg jammer is dat, en ik dacht dat daar verandering in zou moeten komen.

Een perzisch spreekwoord zegt:

„Drie dingen zijn er, die nooit terugkeren:
de afgeschoten pijl
het gesproken woord
en de verzuimde gelegenheid.”

Laten de pastors zich ervan bewust zijn, dat ouders in grote geestelijke nood kunnen verkeren als zij een geestelijk gehandicapt kind hebben gekregen.

Dat zij misschien met grote vraagtekens staan tegenover het probleem van de euthanasie, juist in verband met hun geloof: want hoe is de wil van God? Kan het Gods wil zijn dat dit kind geboren is? Wat is de zin van dit lijden? Hoe moeten de ouders dit dragen?

De pastor heeft juist in deze tijd een zeer grote, belangrijke taak. Weet hij in deze tijd het vertrouwen te winnen van de ouders, dan zal de taak de ouders lichter vallen: er is iemand die naar hen luistert en hen vol vertrouwen doorstuurt naar Iemand.

Hij mag dan wijzen op dat, wat het geloof werkelijk inhoudt en voor hun mag inhouden:

„Geloof is: dat God Zijn genade geeft aan hen die op Hem vertrouwen.”

★ Pastor en arts

Helaas bestaat er nog ontzaglijk weinig samenwerking tussen de pastor enerzijds en de kruisvereniging en de arts anderzijds.

Arts en pastor zouden met elkaar in contact moeten staan wanneer één van beiden te maken heeft met ouders en hun gehandicapte kind. Daardoor zou mijns inziens veel godsdienstig misverstand, later veel opvoedings- en verzorgingsfouten, zelfs veel huwelijksleed voorkomen kunnen worden.

Zowel de arts als de pastor kunnen ieder hun eigen werkterrein houden. Toch zullen de ouders van een pastor iets verwachten, dat een meer totalitair karakter draagt dan dat wat ze van een arts verwachten.

De arts kan door de ouders als een „goede arts” worden gekwalificeerd, wanneer hij zijn vak goed verstaat.

Van een goede pastor wordt geëist of in ieder geval verwacht, dat hij „mens” is en daarom ook „mede-mens”. De mede-menselijkheid, het komen op bezoek om éven te praten, kan evangelische

waarde in zichzelf hebben. Een gezellig praatje, waaruit medeleven, belangstelling blijkt, kan soms een meer belangrijke functie hebben dan het uitspreken van bijvoorbeeld een gebed.

Drs Koenen spreekt in zijn vorig jaar uitgekomen boek „Psychiatrie en theologie in gesprek” over de arts—pastor-relatie:

„De eigen inbreng van de pastor onder andere deskundigen, die zich ook met de mens bezig houden, is niet zijn groter geloof (waarom zou een dokter hierin minder zijn?) maar zijn schriftgeleerdheid in de wetenschappelijke zin van het woord.” Hij zegt vervolgens dat van een pastor in probleemgevallen geen klakkeloos citeren van bijbelteksten mag worden verwacht, maar wel, dat hij aan de bijbelse boodschap recht doet in deze nieuwe — voor de ouders moeilijke — situatie.

Beiden, de arts zowel als de pastor, kunnen dus tegelijkertijd aan het werk gaan bij hetzelfde ouderpaar met hun kind.

Het is te hopen, dat ze elkaar ontmoeten en vinden bij deze ouders met hun geestelijk gehandicapte kind.

Wanneer dit persoonlijke contact op te veel bezwaren zou stuiten in verband met tijdgebrek, de verschillende artsen en predikanten, dan zou ik de mogelijkheid van korte verslagen naar voren willen brengen, van de arts naar de predikant, of van het wijkgebouw naar de predikant, zodat de ouders in ieder geval hun weg niet alleen hoeven te gaan! Vooral in het begin!

TINEKE VERBURG
Haarlem

Boek-besprekingen

Dr G. Puchinger over **theologische persoonlijkheid en onderwijsvernieuwing**.

Wij beginnen met het tweede onderwerp. In december 1973 verscheen welgeteld de negende bundel interviews van dr Puchinger. Dit keer over onderwijsvernieuwing. De geïnterviewden zijn de oud-ministers van onderwijs en wetenschappen Diepenhorst, Veringa, De Brauw en de huidige minister Van Kemenade. Verder Mgr dr Gijsen, bisschop van Roermond en de hoogleraren Firket, De Rijk, Van Stegeren en De Groot.

Het is niet mogelijk de interviews te bespreken, in die zin dat wij ingaan op hetgeen de geïnterviewden vertellen. De bundel in haar geheel genomen, is zeer geslaagd te noemen.

Jammer, dat de rij geïnterviewden begint met prof. I. A. Diepenhorst. Dit interview is als gesprek mislukt, maar dat ligt bslist niet aan Puchinger. Hij is een kundig interviewer. Uit alle andere interviews (ook in de andere bundels) blijkt dat hij zich goed in de onderwerpen inwerkt en zich goed op de hoogte stelt van de mensen, die hij wil spreken. Maar meneer Diepenhorst zei het

zo druk te hebben, dat hij voor een gesprek geen tijd had. Een bandrecorder moest worden ingeschakeld en aan de hand van de hem ter inzage gegeven vragen, steekt hij voor de microfoon zijn monoloog af. In gebeeldhouwde volzinnen geeft hij zijn mening. Overigens alleszins de moeite waard om kennis van te nemen, maar tot een echt gesprek kon hij niet komen... Hij eindigt met de woorden: „Mij dunkt, ik dacht dat ik naar waarheid de vragen beantwoord heb.”

Me dunkt, ik dacht... het geeft te denken.

Geheel anders, maar dan ook volkomen anders, is het interview met prof. dr J. Fiet, hoogleraar praktische theologie aan de V.U. Hij eindigt met de opmerking, dat hetgeen hij gezegd heeft „niet méér kon zijn dan een bijdrage tot een gesprek”. Het gesprek met Fiet beschouw ik als een van de meest waardevolle in deze bundel. Wat hij over de praktische theologie en over het werken van theologiestudenten in het VU-ziekenhuis zegt, is de moeite van het lezen waard!

Zeer geslaagd zijn ook de gesprekken met bisschop Gijsen en met prof. dr A. D. de Groot van de Gemeente Universiteit te Amsterdam.

Het lijkt mij, dat vooral de gesprekken met Fiet, Gijsen, De Groot en Van Aemennade deze bundel van Puchinger blijvende waarde geven.

In de interviewbundels geeft de interviewer ons een tijdbeeld (van verschillende onderwerpen), dat voor vandaag belangrijk en interessant is en voor de toekomst waarschijnlijk van grote historische betekenis zal blijken te zijn. Wij zouden Puchinger een futurologisch historicus kunnen nemen.

N.a.v. G. Puchinger,
Onderwijsvernieuwing
(interviews)
Uitg. Meinema, Delft
1973. 312 blz.
Prijs f 17,90.

H. E. S. W.

Theologische Persoonlijkheden

Behalve een bundel met interviews met levenden, verscheen er in december 1973 van de hand van dr Puchinger een bundel met opstellen over overledenen. Deze laatste genoemde bundel begint met enkele citaten uit het literair dagboek van Dr C. Rijnsdorp: „Als er geen liefde is tot den naaste, hoe kan er dan belangstelling zijn voor de gestorvene?” Dit typeert Puchinger als historicus. Hij verzamelt materiaal over overledenen en gaat er dan over vertellen. Maar hij is niet alleen maar verdiept in het verleden. In zijn interviews verzamelt hij nu reeds materiaal over de historici van de toekomst. Daarom noemde ik hem een futurologisch historicus. Maar nu gaat het over „theologische persoonlijkheden”. Het is een bundel opstellen, die in de loop der tijd in verschillende bladen gepubliceerd zijn. Puchingers vertellingen gaan over de volgende persoonlijkheden: de in 1170 in Canterbury vermoorde Thomas Becket, vervolgens Erasmus, Kuyper, Bavinck, de Kamper theoloog Lucas Lindeboom, kardinaal De Jong, Mgr. Poels, De Hartog, Barth, Joh. de Groot, Van Rhijn, Van de Pol, Schilder, Noordmans, Berkouwer, Hampe, Bultmann, Van Ruler.

Deze bundel is al even moeilijk te

bespreken als een bundel interviews. Of men het met de schrijver eens is of niet, een ding staat vast: hij is een briljant verteller. Hij is niet alleen veelzijdig en artistiek, er gaan vele personen in hem schuil: theoloog en literator, filosoof en historicus, polemist en zoeker van contacten. Hij probeert z'n mensen zo goed mogelijk te begrijpen en dan gaat hij ze al schrijvend uittekenen. Hij typeert ze, steeds weer anders — afhankelijk van de persoon, die hij onder handen heeft —, maar nooit vervelend.

De beschrijvingen over Erasmus (eerder verschenen in „Opbouw”, 1961) en Van Ruler hebben mij het meest geboeid. Plezier beleefde de lezer aan het verhaal van mevrouw Kuyper en de roomse dienstbode. En voor mensen die zich druk maken over hun testamentaire beschikking, is het tenminste noodzakelijk kennis te nemen van het fragment uit een gesprek tussen Puchinger en prof. Brom, op blz. 62...!! (Ik zal het niet verklappen; daar is het boek voor.)

Ik heb me wel eens afgevraagd: waarom schrijft dr Puchinger over en interviewt hij zo veel persoonlijkheden? Waarom is zijn belangstelling zo sterk op mensen gericht? Wie zijn vertellingen en interviews aandachtig leest, komt er spoedig achter. Puchinger is een christen-historicus. Hij ziet de mensen als geschapen naar het beeld van God. Wat is er in de wereld mooier dan het kroonstuk van de schepping?

Daar komt bij, dat de mensen cultuurvormers zijn. Zij geven „gestalte aan de toekomst”. Nu kan men natuurlijk zeggen, dat de mens niet alleen de cultuur, de toekomst „maakt”, maar dat hij ook door de cultuur en het verleden „gemaakt”, gevormd wordt. Inderdaad, de mensen, ook de door Puchinger voor het voetlicht geplaatste persoonlijkheden, hebben deze twee kanten. Onder de genoemde theologische persoonlijkheden bevinden zich rooms-katholieken, gereformeerden, hervormden en anderen. Zij hebben als zodanig allemaal hun eigen typische achtergrond en geschiedenis, die hun natuurlijk ook in belangrijke mate heeft bepaald. Maar Puchinger doet deze mensen nooit zonder meer af door ze in hun verschillende sociologische „hokjes” te plaatsen. Hij erkent en beschrijft hen in hun individualiteit en als zodanig kan de lezer hen herkennen.

Puchinger beschrijft de mens als mens, op het grensgebied van door de cultuur gevormd en zelf de cultuur vormend, tussen kerkelijke twisten en scheuringen en ecumenisch streven, met zijn soms grootse karaktertrekken en zijn typische gebreken, gesierd met de adel der genade en besmet met de zonde.

Wanneer je hier over nadent, besef je ineens hoe moeilijk het soms kan zijn de juiste houding aan te nemen t.o.v. mensen in je omgeving. Ook t.o.v. kerken. Je bent vaak geneigd etiketterend en verwijtend te spreken over de slappe „synodalen”, geboorneerde „binnenverbanders”, conservatieve christelijke gereformeerden enzovoort, enzovoort.

Mijmerend over deze verhoudingen, valt het op hoe geheel anders iemand als de engelse theoloog Newman was. Puchinger schrijft over deze, van de anglicaanse naar de r.k.-kerk overgegangene theoloog, in zijn „Persoon-

lijkheden” (deel I) dat in 1956 verscheen.

Hoewel wij de keus van Newman voor de r.k.-kerk niet volgen, kunnen wij hem eren in de wijze waarop hij de anglicaanse kerk aanklaagt. Zonder bitterheid, met bewogenheid en diepe ernst klaagt hij haar als een nalatige en ontluisterde Moeder aan. Het is een aanklacht van alle gekrenkte kinderen, juist omdat zij kinderen wensen te zijn, jegens de Moeder, de kerken die hen verstoten hebben.

Puchinger heeft de bewogen en tedere aanklacht van Newman als volgt vertaald: „O mijn moeder, hoe is dit in U gekomen dat Ge goede gaven in U hebt uitgestort en Gij kunt ze niet bewaren; en Gij baart kinderen en Ge durft ze U niet toe te eigenen? Ja hoe is dit in U gekomen dat Ge de bekwaamheid niet meer bezit om haar diensten te gebruiken, noch een hart om u in hun liefde te verheugen? Hoe komt het dat wat edelmoedig in bedoeling is en teder en diep in toegewijde vroomheid, dat deze Uw bloem zo vol beloften valt van Uw borst en geen thuis meer vindt in Uw armen?”

Wie heeft U aldus voorbeschikt om een „misdragen schoot en droge borsten” te bezitten, om een vreemde te zijn tegen eigen vlees en geen liefdevol oog meer te bezitten voor uw kleine kinderen? Uw eigen kroost, de vrucht van uw schoot, dat U liefheeft en dat

De voorgeschiedenis

Er is mij „van zeer gewaardeerde zijde” — zo zegt men dat — gevraagd iets te schrijven over het ontstaan en het karakter van ons blad. Ik wil aan dat verzoek graag voldoen omdat ik ten aanzien van „Opbouw” een paar dingen op het hart heb die ik graag kwijt wil. En vooral ook omdat de jongere generatie daarover misschien wel graag geïnformeerd wil worden.

Over de voorgeschiedenis van Opbouw zal ik niet in den brede schrijven. Die is zo triest dat ik daarover liefst zwijg. Ik zal er daarom alleen zoveel van vertellen als nodig is om mijn verhaal over Opbouw te kunnen volgen.

De voorgangster van Opbouw was De Reformatie. Dat blad verscheen voor het eerst 1 oktober 1920. Ik weet nog als de dag van gisteren dat ik het eerste nummer daarvan in handen kreeg. Het was voor ons jongeren een nieuw geluid van een komende nieuwe lente! In een paar van de eerste nummers schreef Schilder het briljante opstel: Oud en jong in vroeger eeuw. Dat was een openbaring! Velen hebben toen Schilder „ontdekt”.

De Reformatie was en is eigendom van de firma Oosterbaan & le Cointre te Goes. De directeur daarvan was lange tijd de heer Smit, de vader van de tegenwoordige. Ik heb aan de heer Smit bijzonder fijne herinneringen. Hij was een man die eerst het Koninkrijk Gods zocht, ook in zijn zaken-doen.

De geschiedenis van de eerste levensjaren van De Reformatie is een zeer bewogene geweest. Veel ruzie, veel narigheid. Ik heb een beschrijving daarvan die door de heer Smit zelf werd vervaardigd! En sinds de jaren dertig was ik er persoonlijk

voor U zou willen zwoegen, staart Ge aan met vrees als ware het een slecht voorteken, of Ge verafschuwt het als een belediging — op zijn best verdraagt Ge hen slechts alsof zij geen recht hadden op Uw geduld, Uw zelfbeheersing en waakzaamheid om maar van hen bevrijd te zijn zo gemakkelijk als Gij slechts kunt. Gij doet ze „heel de dag ledig staan” met als enige bestaansconditie om ze te verdragen ofwel Gij smeekt hen heen te gaan naar waar ze meer welkom zijn en geeft ze prijs aan een voorbijgaande vreemdeling, zonder er iets voor terug te ontvangen. En wat zal van dit alles het einde wezen...?

Welnu, o mijn broeders, (...) indien gij iemand kent, wiens roeping het is geweest, door geschreven en gesproken woord, u enigszins te helpen om aldus te handelen (...), — denk dan nog eens in later tijden aan zo iemand, al hoort gij hem niet meer en bidt voor hem, opdat hij in alle dingen Gods wil moge weten en ten alle tijden bereid zij die te vervullen.”

Zo nam Newman afscheid van de kerk, die hij aanklaagde. Een theologische persoonlijkheid: Wat meer is: een integer christen.

N.a.v. G. Puchinger,
Theologische persoonlijkheden
Uitg. Kok, Kampen 197.
226 blz. Prijs f 19,90.

H. E. S. W.

zeer nauw bij betrokken. Het einde van de moeiten was dat Prof. Schilder er redacteur van werd. Twintig jaar heb ik als medewerker met hem in De Reformatie samengewerkt. Het was een prachtige tijd. Nooit hebben we daarbij ook maar enig conflict gehad! Ik kon zelfs mijn copij altijd rechtstreeks naar de uitgever sturen! Schilder wist heel goed dat ik tegen de wijze waarop hij polemiseerde mijn bezwaar had. Maar ik waardeerde zijn volstrekte eerlijkheid en zijn ten volle toegewijd zijn aan „De Zaak”. Nooit heb ik hem op een listigheid, slimmigheid of politieke handigheid betrappt. Schilder wilde graag „hoogleraar worden — daar kwam hij onder vrienden rond voor uit! Toen de opvolging van prof. Honig in 't zicht kwam raakte hij in een scherpe polemiek met heel de leidende top van de toenmalige gereformeerde wereld over de z.g. „Calvinistenbond”. Ik zei toen eens tegen hem: Je riskeert daarmee je professoraat! Zijn antwoord was: Liever catechiseren in de Bosch polderkerk (in Delfshaven) ad calendae Graecas — dat wil zoveel zeggen als: tot mijn emeritaat — dan niet te zeggen wat ik meen te moeten zeggen!

Zo was Schilder. Hij heeft nooit geknoeid. Zijn „ja” was „ja”, en zijn „neen”, „neen”.

Na Schilder's dood en die van Holwerda, werden de drie overblijvende Kamper proffen (Deddens, Jager, Veenhof), Ds v. d. Born en P. Groen — redacteurs. Ook tussen hen is nooit enige moeite gerezen. De samenwerking was zo goed als die onder mensen maar zijn kan!

Wel kwamen toen steeds moeilijkheden met de Uitgever, of, juister gezegd, met de gevolmachtigde van de Uitgever voor wat de Reformatie betreft. Het was deze niet mogelijk de bevoegdheden en de rechten van een redactie te eerbiedigen. Meermalen intervenieerde hij in het redactioneel beleid. En in verband daarmee rezen telkens moeilijkheden.

Na enkele jaren traden prof. Deddens en ds v. d. Born om gezondheidsredenen uit de redactie. De overgebleven redacteurs wilden

toen dat de twee andere hoogleraren van „Kampen” — nl. Doekes en H. J. Schilder in de redactie zouden worden opgenomen. Zij dachten daarbij aan een door Schilder telkens geuite vermaning: Jongens, als het in „Kampen” mis gaat, gaat het ook in de kerken mis! Daarom wilden we **alle proffen** in de redactie hebben. We deden dat ook om de — goede — „pluriformiteit” in kerk, school en krant te honoreren! Na veel moeite kregen we de zaak voor elkaar! Het artikel waarin de nieuwe redactie zich presenteerde was gezet! Maar op het laatste moment kreeg één hoogleraar bezwaar in deze combinatie te treden. De overigen schreven toen aan de Uitgever dat zij deze gang van zaken zeer betreurden, maar dat ze bereid waren toch met z'n vieren de redactie te voeren. Het antwoord was een collectief ontslag van de gehele redactie! Ondergetekende kreeg bij de ontslagbrief een apart briefje met het verzoek in een door de uitgever te benoemen nieuwe redactie zitting te nemen. Hetgeen deze uiteraard weigerde. Met een zucht van verlichting raakte ik zo het redaktuerschap van De Reformatie kwijt.

Ik had dat nooit gezocht en de voorbije jaren waren erg verdrietig geweest. Uit een zeker plichtsbesef had ik niet willen bedanken als redakteur. Maar nu ik het — ondanks mijzelf — kwijt was voelde ik mij opgelucht. En meermalen heb ik in die dagen gezegd: Nóóit meer redakteur van een weekblad! Tot zover deze week!

C.V.

P.S. Ik schrijf dit artikeltje in plaats van mijn stukje „Wie doet er mee?”. Ik heb, gelukkig, weer heel wat te verantwoorden! Maar ik schrijf dit niet in Kampen en daarom heb ik de gegevens niet bij de hand. Dus: even geduld. Mijn giro-nummer is nog steeds 817419.

C.V.

Attentie! Attentie!

De landelijke Vrouwenkontaktdag dit jaar in de lente, en wel op D.V. zaterdag 11 mei 1974 in Kampen. Houdt deze dag vrij! Nadere mededelingen volgen! Willen de plaatselijke kerkbodes dit bericht overnemen?

Kerknieuws

Ds L. J. Goris — Ds L. J. Goris hoopt op 28 februari a.s. te gedenken, dat hij 25 jaar geleden intrede deed in de kerk te Wezep (Gld.). Hij diende voorheen de kerk te Emmer-Erfscheidenveen vanaf 30 mei 1943, na de vrijmaking gekombineerd met de kerk te Emmen.

Beroepen te Zaandam: Ds J. C. Janse te Velp.

Ds J. O. Mulder — Ds J. O. Mulder te Kampen vertrok 4 februari jl.

TER PERSE

Eén dezer dagen verschijnt de hulp bij de bijbelstudie over

de profeet Jona

Bestellingen dienen uitsluitend te geschieden op girono. 575663 ten name van G. de Kruijf, Troelstralaan 252 te Utrecht.

De prijs is 1 ex. f 1,75, 5 ex. f 7,50, 10 ex. f 14,—, 20 ex. f 27,—. Elke volgende 10 ex. f 13,50 meer.

voor een reis van zes weken naar Zuid-Afrika. Eén van zijn zonen vergezelt hem op die reis. Onlangs mocht ds Mulder 70 jaar worden. Bij die gelegenheid werd hem toen spontaan door de gemeente te Kampen een groot bedrag geschonken voor een reis naar het zendingsterrein in Zuid-Afrika.

Breda — De kerkeraad te Breda heeft onlangs het besluit van december 1956 betreffende de funktie van de ambtsdragers nader uitgewerkt en als volgt aangevuld:

- er heeft geen periodiek aftreden plaats;
- de ambtsdragers zijn gedurende drie jaren actief in hun ambtsuitoefening, daarna gaan zij verplicht een jaar rusten, waarna de volgende periode van drie jaren ingaat;
- heeft een ambtsdrager de leeftijd bereikt, waarop de predikanten geëmeriteerd worden, dan mag hij gaan rusten. Hij blijft ambtsdrager in volle rechten, maar is niet meer verplicht tot de uitoefening van de aan zijn ambt verbonden funkties.

Voorts besloot bovengenoemde kerkeraad in pincipe binnenkort over gaan tot het definitief gebruik van het Nieuwe Liedboek in de erediensten.

Zaanstreek-Centrum — Van de Commissie van Beheer kwam een voorstel ter kerkeraadstafel voor vernieuwing van het interieur van het kerkgebouw. Dit voorstel behelsde het egaliseren van de vloer, het leggen van marmoleum en afschaffing van banken en aankoop van 120 stoelen. De totale kosten werden begroot op f 9000,—. De kerkeraad is met het desbetreffende voorstel akkoord gegaan.

Zoetermeer — De kerkeraad te Zoetermeer heeft met de raad van de Chr. Geref. Kerk te Rijswijk een gesprek gehad over de nogal teleurstellende ontwikkeling in de contactoefening, want behalve bij de vier of vijf chr. geref. gezinnen van het eerste uur is er bij de later ingekomen leden geen positieve instelling tegenover beter en meer contact.

's-Gravenhage-Z/W — De kerkeraad te 's-Gravenhage-Zuid/West besloot aan de kerk te Lisse te berichten, dat op de uitnodiging tot de regionale vergadering i.v.m. de emeritering van ds Verleer door een abuis niet is gereageerd.

Almkerk-Werkendam — Scriba J. Vink, Dwarssteeg 1, Nieuwendijk (N.-Br), tel. 01834-60010.

Neede — Praeses: Ds H. Schuurman, Kempersdijk 21, tel. 05450-1494. Scri-

ba: M. Hobbelink, Beukenlaan 81, Eibergen, tel. 05454-2285. Penningm.: B. Boschman, Dumasweg 9, telef. 05450-2137, giro nr. 809328. Diaconie: G. v. d. Ziel, Oudestr. 63, tel. 05450-1298.

Wieringermeer — Praeses: E. H. Zuidhof, Ulkerweg 10, tel. 02277-233, Middenmeer. Scriba K. Bakker, Schagerweg 17, tel. 02270-454, Middenmeer. Penningm.: H. D. Blok, Lelystraat 13, Middenmeer. Preekvoorziening: A. C. Bouwman, Burg. Koffsingel 1, Hypolytushoef, tel. 02279-1650.

Charlois heeft aan de klassis Rotterdam om losmaking van ds B. Wesseling gevraagd. Vorig jaar werd de schorsing van ds Wesseling volgens besluit van de generale synode te Hattum opgeheven. Ook nadien mocht ds Wesseling niet zonder meer aan eigen gemeente het Woord bedienen. Hij gaat wel regelmatig voor in andere „binnenverbandse” kerken in het land.

Sola Scriptura

Voor het studentendispuut „Sola Scriptura”, uitgaande van de „Civitas Studiorum in Fundamento Reformato”, hoopt op D.V. 27 februari a.s. om 19.30 uur in gebouw Cunera, Nieuwe Gracht 32 te Utrecht, prof. dr J. P. Versteeg te spreken over het onderwerp „Liefde” — een bijbels-theologisch onderzoek. Belangstellenden zijn van harte welkom!

Nieuws uit breder kring

De kerkeraad van de Gereformeerde veens verband”) te Rotterdam-kerk (vrijgemaakt) („binnen Hooge-

christelijke scholengemeenschap rijswijk

Volmerlaan 2, Rijswijk (Z-H).

Vraagt per 1 augustus 1974:

Leraar,

die de leiding van het heterogene brugjaar op zich kan nemen, en die

- zich op enthousiaste wijze kan wijden aan brugklasleerlingen en hun problemen
- inzicht heeft in en wellicht ervaring heeft met de brugklasproblematiek
- over leidinggevende capaciteiten beschikt, vooral ook m.b.t. coördinatie
- voldoende contactuele eigenschappen bezit om het contact met collega-docenten, ouders, basisonderwijs etc. behoorlijk te onderhouden
- een grote inzet heeft, zowel wat energie als wat tijd betreft (een goede vervulling van de functie zal wellicht een normale dagtaak overschrijden)
- in het brugjaar een vak kan doceren;
- ervaring met het basisonderwijs kan tot aanbeveling strekken; benoeming tot onderdirecteur na verloop van tijd is niet uitgesloten.

Leraren:

Frans	— 1e graad voll. aant. uren (havo-ath)
Engels	— 1e graad voll. aant. uren (havo-ath)
biologie	— 1e graad voll. aant. uren (havo-ath)
natuurkunde	— 1e graad ong. 21 uur (havo-ath)
scheikunde	— 1e graad ong. 8 uur (havo-ath)
geschiedenis	— 1e of 2e graad ong. 15 uur (havo-ath)
aardrijkskunde	— 1e of 2e graad ong. 15 uur (havo-ath)

Voor de 3 eerstgenoemde vakken zullen t.z.t. vb's beschikbaar komen. Sollicitanten die bewust het chr. onderwijs willen dienen, kunnen zich richten tot de dir. Drs J. Kleisen, Volmerlaan 2, Rijswijk (Z-H), telefoon school 070-99.95.27, huis 070-98.43.82.

DELFT

CHRISTELIJK LYCEUM VOOR DELFT EN RIJSWIJK

Scholengemeenschap voor vwo - havo
Delftweg 81, Delft, tel. (015) 14 20 40

Gevraagd per 1 augustus a.s.

DOCENTEN

1e graads voor:

NEDERLANDS	± 26 uur
ENGELS	26 uur v.b.
GESCHIEDENIS	± 12 uur
AARDRIJKSKUNDE	± 32 uur (waaronder v.b.)
NATUURKUNDE	± 22 uur

Sollicitanten met protestants-christelijke levensovertuiging wordt verzocht hun brieven met opgave van referenties en zo mogelijk telefoonnummer te richten aan de rector M. Jochemsen.

Redactieleden

Ds H. Amelink
Ds G. Janssen
Drs H. de Jong
D. W. L. Milo
Prof. C. Veenhof
Drs H. E. S. Woldring

Adres van de Redactie

Ds H. Amelink,
Lekdijk 82 b,
Langerak (Z.-H.)
Tel. 0 1843 - 232

Advertenties en druk

Drukkerij
„Steenbergen”,
Slotlaan 220, Zeist.
Tel. 0 3404 - 12452

Abonnementsprijs:

f 22,50 per jaar
f 11,75 per halfjaar
f 6,15 per kwartaal
Buitenland: Europa
en zeepost f 30,—;
Luchtpost f 50,—

Geref. Persvereniging „Opbouw”

Abonnementenadministratie
Rotterdamse Rijweg
174, Rotterdam-8
Tel. 010 - 153535
Giro 40.49.45

Advertenties inzenden tot dinsdagmorgen 10.00 uur.